

דבר הלכה בבית הכנסת אוהל נחמה שאלת גשמים, שיעור 2

הצגתי בשבוע שעבר שתי שאלות הקשורות לשאלת גשמים בגולה. נזכיר שעל פי הברייתא מתחילים לשאול בגולה 'ששים יום לאחר התקופה' כשהכוונה בתקופה בלשון חז"ל הוא תקופת תשרי, או יום השוויון של היום והלילה, 21 בספטמבר לפי הלוח שלנו. ואנו מתחילים לשאול 60 יום לאחר מכן.

השאלה הראשונה היתה, מדוע מסמיכים ארוע הלכתי לתאריך לועזי, הרי כל איזכור הגשמים, וכל הלכות התענית בעת עצירת גשמים חלילה, נקבעים לפי הלוח העברי.

בשיעור טענתי שהלכה זו היא היחידה הנקשרת לתאריך לועזי, ועלי לתקן על פי הערה של הרולד נוישטטר, שטען בצדק שגם ברכת החמה הנוהגת פעם ב 28 שנים, נאמרת תמיד ביום רביעי בשבוע החל בתקופת ניסן, כלומר ב 5 באפריל, 14 יום לאחר תקופת ניסן. אבל בכל זאת יש להבחין בין שתי המצוות האלה. ראשית כי שם מדובר במצווה החלה אחת ל 28 שנים, ואילו כאן אנו עוסקים במצווה של כל שנה. ועוד בגולה כמו בארץ מזכירים גשמים בברכה השניה ואומרים 'משיב הרוח ומוריד הגשם', החל משמיני עצרת, כלומר מתחילים בתאריך עברי.

לשמחתי עוררתי מספר חברים, וקבלתי לשאלה שתי תשובות עקרוניות.

כיוון אחד היה מהתחום הריאלי. הטענה היא שהלוח שנהג בבבל הוא שהכתיב את העבודות החקלאיות. הלוח שנהג היה הלוח היוליאני, ולכן כשתקנו בבבל להתחיל ושאל גשמים בתאריך שונה מאשר בארץ ישראל, החליטו להשתמש בלוח שעל פיו חיו החקלאים. גישה שונה לחלוטין העלה בפני מכובדנו הרב שוברט ספירו. גישתו מתבססת על גישה רעיונית הגותית. הרב ספירו טוען שלכאורה אין מקום לשאלת גשמים, לאחר שהזכרנו כבר בברכת גבורות את משיב הרוח ומוריד הגשם. וכך הוא כותב,

ואולי המפתח לפאזל נמצא בתשובה לשאלה אחרת והרבה יותר בסיסית: למה היה צורך בכלל לשאלת גשמים, תפילה כל כך ספציפית? מדוע לא היה מספיק להודות לה' על טובו וגבורתו בהזכרת גשמים (בברכת תחיית המתים)? (אם חו"ח היתה שנת בצורת כבר היו בהלכה דרכים איך לטפל בה בתפילות מיוחדות.) לכאורה זה נראה כחוצפה כאילו צריכים להזכיר לקב"ה בתחילת כל עונת החורף ליתן "טל ומטר לברכה על פני האדמה", במקום לסמוך על חסדו ותבונתו.

התשובה לפי הרב ספירו היא שבארץ ישראל יש לגשם תפקיד מיוחד, בהגדרת היחסים המיוחדים שבין הקב"ה לעמו היושב בארצו. יחסים אלה כבר הוגדרו בפרשת עקב,

דברים פרק יא י) כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָצַאתָ מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת זְרַעְךָ וְהִשְׁקִיתָ בְּרַגְלְךָ כְּגֵן הַיֵּרֶק: (יא) וְהָאָרֶץ

**אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבָקַעַת לַמָּטָר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מֵיָם:
(יב) אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דִרְשׁ אֶתְּהָ תָמִיד עֵינֵי יְקֹוֹק אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד
אַחֲרֵית שָׁנָה:**

בגלל היחס המיוחד הזה, קבעו חכמים לשאול גשמים בארץ ישראל, כשאלה מאוד ספציפית, ובדיוק במועד הנדרש.

בחו"ל אין הגשמים מבטאים את היחס הישיר הזה, ולכן היה מקום לוותר על הבקשה הספציפית, ואולי להימנע בכלל משאלת הגשמים. ממשיך הרב ספירו,

**אבל בבבל לא רצו לשנות מהטבע שטבעו חכמים בברכות ולהיחשב שהם עושים "אגודות אגודות" ולכן הם קבלו מנהג ארץ ישראל בנוגע ל"הזכרת גשמים".
וקבלו רק את הנוסח של שאלת גשמים אבל בנוגע ל"זמן", מתי להתחיל, הם רצו בכוונה להראות שהם בחו"ל והם לא שואלים לגשם משום שעכשיו הם צריכים לזה מכיוון שאין להם רשות לדרוש את זה. אלא כדי להיות 'עולה בקנה אחד' עם מנהג ארץ ישראל. וכדי להעמיד על ההבדל המהותי שבין בבל לא", הם בחרו בתאריך יותר מאוחר בעונת הגשמים, וגם בחרו ביום קבוע דווקא לפי לוח האסטרונומי, כדי להודיע ששאלת גשמים שלהם לא קשורה להסדר המיוחד בין אלוקים לארץ ישראל אלא למערכת הכללית של הטבע.**

זו ללא ספק גישה מיוחדת ואני רוצה שוב להודות לרב ספירו על טרחתו להעלות הדברים על הכתב ולהעבירם אלי.

השאלה השניה היתה, מדוע על פי הנחיות ההלכתיות היום, מתחילים לשאול גשמים בחו"ל ב 5 דצמבר, למרות שברור לכל שה 5 בדצמבר, חל 75 יום לאחר יום השוויון והלילה, שהוא יום התקופה האמיתי החל ב 21 לספטמבר. השאלה היא מדוע לא נתחיל לשאול 60 יום אחרי תאריך זה, ביום 22 לנובמבר.

בניגוד לשאלה הראשונה, שאלה זו נדונה כבר פעמים רבות אצל הפרשנים והפוסקים. ההיצמדות ללוח היוליאני, למרות שאנו יודעים בבירור שלוח זה מפגר אחרי עונות השנה ב 14 יום, נובעת ללא ספק משמרנות בפסיקה. אך הפוסקים לא נוח להם עם שמרנותם, שהרי כאמור אנו שואלים בפועל 75 יום לאחר התקופה במקום 60 יום, ולכן הם חפשו הנמקות לשמרנות הזו.

ושלוש גישות מצאתי להנמקה להמשך ההיצמדות ללוח היוליאני.

1. חכמים קובעים את הלוח, ולא המציאות האסטרונומית

קביעת הלוח נתונה בידי חכמים, שהרי הם היו מקדשים החודש. ולמדו מהפסוק בפרשת אמור, (ויקרא כג)

(ב) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש

אלה הם מועדי:

במסכת ראש השנה דף כה ע"א,

הרי הוא אומר שלוש פעמים (אותם=אתם) אתם, אתם - אפילו שוגגין, אתם -

אפילו מזדיין, אתם - אפילו מוטעין.

וכך גם ניחם רבי עקיבא את רבי יהושע, שהלך ביום הכיפורים על פי חישוביו, לקבל פניו של רבן גמליאל הנשיא.

דתינא: הלך רבי עקיבא ומצאו לרבי יהושע כשהוא מיצר, אמר לו: [רבי], מפני מה אתה מיצר? אמר לו: (רבי) עקיבא, ראוי לו שיפול למטה שנים עשר חדש ואל יגזור עליו גזירה זו. אמר לו: רבי, תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתי. - אמר לו: אמור. - אמר לו: הרי הוא אומר שלוש פעמים (אותם=אתם) אתם, אתם - אפילו שוגגין, אתם - אפילו מזדיין, אתם - אפילו מוטעין. בלשון הזה אמר לו: עקיבא, נחמתני, נחמתני.

מכאן שאין חשיבות כל כך גדולה לקביעה המדויקת.

מבחינה מסויימת יש כאן דוגמא נוספת לנושא שבו עסקנו כבר בעבר. ההלכה מגדירה

את המציאות, יותר מאשר המציאות מגדירה את ההלכה.

2. שמואל הגדיר את הלוח שלו, למרות שידע על חוסר הדיוק

ההנחה היא שגם שמואל ידע שהלוח שלו, הלוח היוליאני אינו מדוייק. בכל זאת שמואל והחכמים שאתו, המשיכו לבחור בלוח הזה, ולפסוק על פיו. הם עשו כך מאחר והלוח היוליאני פשוט לחישוב וקל מאוד לזכירה וליישום. ומאחר ולמרות ידיעתו את הפגמים בלוח הוא העדיף אותו, עלינו לכבד גישה זו ולהמשיך בכך.

3. מנהג שהתקבל, אין לשנות

טיעון נוסף העלה רבי משה פיינשטיין שנשאל על הנושא כבר בשנת 1981.

הוא סבור שאם יש ציבור גדול הנוהג בשיטה מסוימת, אי אפשר לפסול בצורה כוללת את המנהג, גם אם נראה שהמנהג מבוסס על טעות.

ההיסטוריה מוכיחה שכך נהגו כל פוסקי הדורות, ההיסטוריה אף מוכיחה שחלקם אף היו ערים לבעיה שלנו, ובכל זאת מאחר ולא קם אחד מהם לשנות, אנו נלך בעקבותם. וכך כתב,

וימחול לי כתר"ה שהוא יהירותא יתרתא אף לחשוב כן וכ"ש שלא לומר ולכתוב

כן.

וידע כתר"ה כי כל מה שחזיבן שעושין אף רק קהל גדול בישראל אינו דבר טעות

שודאי נעשה זה ע"פ חכם מאחר שהוא קהל משומרי תורה ומצות, וצריך למצא

טעם למה שנוהגין כן ולא נחשבו לטועים, אף אם שאר קהלות אין נוהגים כן. אבל

דבר שנהגו כל ישראל מוכרחין לעשות כמותם אף מי שחושב שהוא טעות דצריך

הוא לידע שכלל ישראל עושין כדין ואף שיש לו קושיא עלייהו ואינו יודע לתרץ

אינו כלום.